

Despite preferences, dislikes in relation to the other, the future expert of social sphere should objectively perceive the client and his attitude should be based on tolerance, tolerance, benevolence, and respect for his dignity.

There are two layers of manifestation of moral regulators in professional relationships – at the level of external ethical standards of behavior, which is manifested, for example, in the human courtesy, tact and a deep inner understanding of moral categories and concepts that go into belief: ideas about good and evil, professional duty, and the like.

In the proposed article the author examines the moral values and the requirements for the formation of professional and ethical qualities of future specialists of social sphere, proving their relationship and interdependence, as moral standards reflect the specific nature of social and educational work.

The article notes that there are personal moral qualities that are valuable to social and educational work, namely: commitment, responsibility, justice, willpower, integrity, tact, tolerance, moderation, love for people, self-criticism. However, sociability, empathy, tolerance, care and observation and professional features are signs of professionalism. The degree of their manifestation indicates the level of their formation, which is manifested in a focus on the acquisition of ethical knowledge, skills, moral attitude to the professional duties.

Key words: *professional ethics, social and educational activities, moral and professional standards, professional codes of ethics, social experts.*

УДК 378+377.35+796.071.4

О. Ю. Тесленков

Південноукраїнський національний
педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського

ДІАГНОСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті представлена методика діагностувального експерименту щодо визначення вихідного рівня сформованості професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання. Визначено критерії та показники досліджуваного утворення. Методами дослідження виступили: методи опитування (бесіда, анкетування, психолого-педагогічне тестування студентів); ранжування; діагностичний експеримент. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці методики діагностики професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці експериментальної моделі професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання.

Ключові слова: *критерії, показники, діагностична методика, рівні сформованості, професійна самоорганізація, майбутні дчителі фізичного виховання.*

Постановка проблеми. В умовах сучасного суспільства до особистості висувуються підвищені вимоги: активна життєва позиція, орієнтація на творчість, компетентність, уміння зорієнтуватися в умовах, що змінюються, готовність вирішувати професійні завдання, здатність до самоосвіти, самоорганізації, саморозвитку, що передбачає зміну вимог до професійної підготовки студентів. Організація навчального процесу на основі сучасних підходів, парадигм, формування освітнього середовища, що орієнтоване на надання можливостей побудови індивідуальних

траєкторій розвитку, передбачають необхідність формування особистісної та професійної самоорганізації студентів.

Аналіз актуальних досліджень. Рішенню проблеми самоорганізації в навчальній і професійній діяльності присвячено наукові дослідження в різних напрямках. Так, розвиток самоорганізації учнів середньої школи розглядається в роботах П. Бритвіна, С. Єлканова, В. Львович, А. Осика, Н. Рибаквої, Н. Тіторенко, С. Шуткіна та ін. Самоорганізацію студентів вищих навчальних закладів досліджували В. Арюткін, Т. Губайдуліна, Р. Домбровецька, Т. Єгорова, А. Ішков, Т. Козловська, А. Кирилова, О. Князькова, М. Курнев, Т. Малахова, О. Смірнов, С. Чаркін. Етапи формування самоорганізації навчальної діяльності при провідній ролі мотивації учнів розроблені Р. Коган, С. Котовою, А. Осиним, Я. Устиновою та ін. Окремі аспекти професійної самоорганізації досліджували (С. Амірова, Н. Дуднік, Т. Новаченко, С. Кульневич, Л. Фалєєва, В. Філоненко, Л. Шабунін).

Метою статті є діагностика сформованості професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання.

Методи дослідження: методи опитування (бесіда, анкетування, психолого-педагогічне тестування студентів), ранжування, низка діагностичних методик.

Виклад основного матеріалу. В аспекті нашого дослідження розглянемо сутність феномену «самоорганізація».

З позицій педагогічної науки самоорганізація визначається як діяльність, пов'язана з умінням організувати себе, яка виявляється в цілеспрямованості, активності, обґрунтованості мотивації, планування своєї діяльності, швидкому прийнятті рішень і відповідальності за них [7].

Т. Новаченко педагогічну самоорганізацію розглядає як цілісне, динамічне утворення, що характеризується сукупністю педагогічної рефлексії, професійної компетентності, самоуправління і спрямоване на безперервне самовдосконалення майбутнього вчителя для здійснення якісної професійної діяльності [4].

Н. Попова самоорганізацію педагогічної діяльності трактує як здатність особистості, що виражається в умінні використовувати власні інтелектуальні та емоційно-вольові риси для вирішення професійно значущих завдань, що виявляються в обґрунтованому цілепокладанні, плануванні своєї діяльності, мобілізації себе та стійкої активності в досягненні результату, критеріальною оцінкою результатів своїх дій [6].

А. Кирилова у процесі дослідження вдосконалення самоорганізації майбутнього педагога розуміє даний конструкт як упорядковану та динамічну суб'єктну властивість, що характеризується інтегративною сукупністю когнітивного, функціонального та особистісного компонентів,

що проявляється в усвідомленій побудові діяльності з розвитку готовності до оновлення компетенцій [3].

Н. Дуднік під самоорганізацією розуміє цілеспрямовану діяльність особистості з метою накопичення певної інформації, її узагальнення, аналізу, формулювання висновків та визначення шляхів подальшого самовдосконалення особистості [1]. На нашу думку, професійна самоорганізація представляє собою інтегративно-динамічне утворення, сукупність мотиваційного, когнітивно-діяльнісного й особистісного компонентів, і характеризується здатністю особистості усвідомлено та цілеспрямовано здійснювати професійний саморозвиток щодо вирішення професійних і особистісно значущих завдань.

Відомо, що «критерій» означає: ознаку, згідно з якою робиться оцінка; мірило для визначення, оцінки предмета чи явища; ознаку, взята за основу класифікації [2, 149], узагальнений показник розвитку системи, успішності діяльності, основу для класифікації. Залежно від масштабу та складності об'єкта обирається один критерій або їх комплекс, здатний всебічно охопити оцінюваний об'єкт і забезпечити його цілісну характеристику [5, 42]. Отже, критеріями професійної самоорганізації є такі її характерні ознаки, на основі яких відбувається оцінка рівня її сформованості.

Метою діагностувального експерименту було визначення вихідного рівня сформованості професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання. Насамперед, було проведено анкетування студентів-випускників і магістрантів, викладачів Інституту фізичної культури та реабілітації Південноукраїнського національного університету ім. К. Д. Ушинського та вчителів фізичного виховання загальноосвітніх шкіл зі стажем роботи не менше 5 років із метою з'ясувати ставлення до професійної самоорганізації. Їм було запропоновано проранжувати, по мірі значущості, компоненти професійної самоорганізації (мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісний). Попередньо було проведено бесіду з метою ознайомлення респондентів із сутністю, значенням та структурою досліджуваного конструкту. Результати ранжування показали, що студенти-випускники та магістранти (41 %), викладачі ВНЗ (45 %) та викладачі фізичного виховання ЗОШ (47 %) у якості пріоритетного виділили когнітивно-діяльнісний компонент.

На другому місці виявився особистісний компонент (відповідно: 32 %, 31 % та 28 %), на третьому – мотиваційний (27 %, 24 % та 25 %).

Крім цього респондентам було запропоновано надати відповіді на такі запитання: 1. Що ви розумієте під терміном «професійна самоорганізація»? 2. Чи властива Вам «професійна самоорганізація»? 3. Як Ви вважаєте, вчителю фізичного виховання чи потрібна «професійна самоорганізація»? 4. Який із компонентів «професійної самоорганізації» є більш значущим чому?

Наступним кроком нашої роботи було виявлення рівня сформованості професійної самоорганізації за кожним критерієм.

Перший діагностувальний зріз мав на меті визначення спонукального критерію професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання, який розглядався за такими показниками: позитивне ставлення до професії педагога фізичного виховання, мотивація на досягнення успіху в майбутній педагогічній діяльності, прагнення до професійного саморозвитку. При цьому були використані такі методики діагностики: «Мотиви вибору діяльності викладача (Є. Ільїн); «Мотивація на професійну діяльність» (методика К. Замфір в модифікації А. Реана); «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі» (Т. Ільїна); Методика для визначення прагнення до успіху (Т. Елерса); «Потреба в досягненні» (Ю. Орлова).

Другий діагностувальний зріз був спрямований на виявлення змістово-процесуального критерію досліджуваного конструкту, показниками якого було визначено: знання з теорії самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності, психолого-педагогічні спеціальні знання; уміння цілевизначення та планування, аналізу й оцінки результатів із професійної самоорганізації; навички самоконтролю та самокорекції. Методиками, за якими визначався означений критерій, були: рейтинг успішності студентів з предметів професійного циклу дисциплін; «Діагностика особливостей самоорганізації» (А. Ішков); опитувальник «Самоорганізації діяльності» (Є. Мандрікова).

Третій діагностувальний зріз було спрямовано на визначення особистісного критерію професійної самоорганізації за показниками: організованість, самостійність, цілеспрямованість за методиками: «Стиль саморегуляції поведінки» (В. Моросанова); Опитувальник «Прагнення до досягнення мети» (М. Кубишкіна), Анкета «Самооцінка вольових якостей особистості студентів-спортсменів» (Н. Стамбулова).

Розроблені критерії та їх показники професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання були використані для надання характеристик рівням її сформованості: високому, достатньому, середньому та низькому.

До високого рівня сформованості досліджуваної якості ми віднесли студентів, які мали яскраво виражене позитивне ставлення до професії педагога фізичного виховання, їм притаманна мотивація на досягнення успіху в майбутній педагогічній діяльності, стійке прагнення до професійного саморозвитку. Такі студенти повною мірою усвідомлювали роль та значущість самоорганізації у професійній діяльності. Для означеного контингенту студентів-майбутніх учителів були властиві глибокі психолого-педагогічні та спеціальні знання з фундаментальних і профільюючих дисциплін. Яскраво виражені вміння щодо здійснення цілевизначення та планування, аналізу й оцінки своєї навчально-пізнавальної діяльності та

самоорганізації, вони завжди вміють виправляти наявні помилки, використовують навички самоконтролю та самокорекції. Такі студенти відзначаються організованістю, самостійністю, цілеспрямованістю, проявляють волюві якості особистості, вміють долати перешкоди, що виникають на шляху до поставленої мети.

До достатнього рівня професійної самоорганізації належали майбутні вчителі фізичного виховання, які мали характерне позитивне ставлення до майбутньої педагогічної діяльності, достатньо вмотивовані на досягнення успіху, прагнуть до професійного саморозвитку, добре усвідомлюють значущість самоорганізації у професійній діяльності. Такі студенти мали достатньо повний обсяг психоло-педагогічних і спеціальних знань. Володіли достатнім комплексом умінь і навичок навчально-пізнавальної діяльності та самоорганізації, але не завжди вміли здійснювати цілевизначення та планування, правильно аналізувати й оцінювати досягнуті результати, виправляти наявні помилки. За певних обставин такі студенти іноді могли відчувати труднощі в контролі та оцінці власних дій і вчинків. Не завжди застосовували достатніх волевих зусиль для досягнення поставленої мети й подолання перешкод, які виникали у процесі діяльності.

Середній рівень сформованості професійної самоорганізації характерний для майбутніх фахівців, які мали позитивно-пасивне ставлення до майбутньої педагогічної діяльності. Відсутня стійка мотивація на досягнення успіху та прагнення до професійного саморозвитку. Такі студенти не чітко усвідомлювали значущість професійної самоорганізації у професійній діяльності. Означений контингент студентів має недостатній рівень психоло-педагогічних і спеціальних знань. Вони не можуть самостійно спланувати свою діяльність, епізодично використовують навички самоконтролю й самокорекції власних дій і вчинків. Припускаються помилок в оцінці досягнутих результатів, фрагментарно проявляють волюві зусилля для досягнення поставленої мети й подолання перешкод.

Низький рівень сформованості професійної самоорганізації характерний для студентів-майбутніх педагогів, які мали індиферентне та негативне ставлення до майбутньої педагогічної діяльності, не мали прагнення до професійного саморозвитку та не вмотивовані на досягнення успіху. Такі студенти не усвідомлювали для себе роль самоорганізації, вони показали низькі психолого-педагогічні та спеціальні знання. Комплекс умінь і навичок із самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності незадовільний. Низький рівень був властивий студентам, які не вміють організовувати, планувати й контролювати свою діяльність, не володіють навичками самоконтролю та самокорекції, необ'єктивно оцінюють досягнуті результати. У них відсутня самостійність у навчально-пізнавальній діяльності, вони потребують допомоги з боку викладача.

Здебільшого не організовані, не проявляють вольових зусиль, не ставлять перед собою жодних професійно-педагогічних цілей.

Результати діагностичного зрізу свідчать про незначну різницю рівнів сформованості професійної самоорганізації за спонукальним критерієм. Так, показник – позитивне ставлення до професії педагога в першій групі – (49,4 %), у другій – 50,2 %. Другий показник – мотивація на досягнення успіху в майбутній педагогічній діяльності виявився більшим у I групі – 45,1 %, у II групі – 43,7 %, третій показник – прагнення до професійного саморозвитку 44,3 % та 41,6 % відповідно.

За змістово-процесуальним критерієм: оцінка студентів I групі за показником (психолого-педагогічні та спеціальні знання) становить 41,8 %, а у студентів II групи 44,0 %; за показником – уміння цілевизначення та планування, аналізу й оцінки результатів із професійної самоорганізації; навички самоконтролю та самокорекції – у I групі – 37,3 %, у II групі – 39,5 %.

За суб'єктивним критерієм: показник – організованість у I групі є нижчим (40,6 %), ніж у II групі (42,2 %). Другий показник – самостійність у I групі становив (43,2 %), у II групі (44,6 %). Третій показник – цілеспрямованість у I групі вище (38,4 %), ніж у II групі (41,4 %). Таким чином, вихідний рівень сформованості професійної самоорганізації у студентів-майбутніх учителів фізичного виховання першої групи склав 42,1 %, а у студентів другої – 43,2 %. Як ми бачимо, значних різниць між представниками першої та другої групи немає. У першому та другому випадках ці результати відповідають середньому рівню сформованості професійної самоорганізації, але вони наближені до низького рівня. Усе це спонукає до організації спеціальної та систематичної роботи щодо формування в майбутніх учителів фізичного виховання такого досліджуваного конструкту, як професійна самоорганізація.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Відтак, проведене дослідження дозволило виявити початковий рівень сформованості професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання. З огляду на одержані результати констатувального етапу експерименту, ми дійшли висновку щодо необхідності розробки експериментальної моделі професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання та проведення цілеспрямованої роботи з формування досліджуваного конструкту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудник Н. Ю. Формування у майбутніх учителів умінь професійної самоорганізації : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н. Ю. Дудник. – Київ, 2010. – 22 с.
2. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : Изд. центр «Академия», 2000. – 176 с.

3. Кирилова А. В. Вдосконалення самоорганізації майбутнього педагога в процесі позанавчальної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка, історія педагогіки та освіти» / А. В. Кирилова. – Москва, 2012. – 25 с.

4. Новаченко Т. В. Формування педагогічної самоорганізації студентів педагогічних училищ : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т. В. Новаченко. – Одеса, 2004. – 22 с.

5. Педагогический словарь : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [В. И. Загвязинский, А. Ф. Закирова, Т. А. Строкова и др.] ; под ред. В. И. Загвязинского, А. Ф. Закировой. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 352 с.

6. Попова Н. П. Формування вмінь самоорганізації вчителяу педагогічній діяльності в процесі підвищення кваліфікації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка, історія педагогіки та освіти» / Н. П. Попова. – Новгород, 1999. – 22 с.

7. Современный словарь по педагогике / сост. Рапацевич Е. С. – Минск : Современное слово, 2001. – 928 с.

РЕЗЮМЕ

Тесленков А. Ю. Диагностика профессиональной самоорганизации будущих учителей физического воспитания.

В статье представлена методика диагностического эксперимента по определению исходного уровня сформированности профессиональной самоорганизации будущих учителей физического воспитания. Определены критерии и показатели исследуемого образования. Методами исследования выступили: методы опроса (беседа, анкетирование, психолого-педагогическое тестирование студентов); ранжирование; диагностический эксперимент. Практическое значение полученных результатов исследования заключается в разработке методики диагностики профессиональной самоорганизации будущих учителей физического воспитания. Перспективы дальнейших научных исследований видим в разработке экспериментальной модели профессиональной самоорганизации будущих учителей физического воспитания.

Ключевые слова: критерии, показатели, диагностическая методика, уровни сформированности, профессиональная самоорганизация, будущее учителя физического воспитания.

SUMMARY

Teslenkov A. Diagnostics of professional self-organization of future physical education teachers.

The article presents the method of diagnostic experiment to determine the initial level of formation of professional self-organization of future teachers of physical education. The criteria and indicators of studied phenomenon are defined.

Research methods were: questioning techniques (interview, questionnaire, psychological testing of students); ranking; diagnostic experiment.

It is stated that from the standpoint of pedagogy, self-organization is defined as activities associated with the ability to organize themselves, which is shown in purposefulness, activity, validity of motivation, planning its activities, make rapid decisions and responsibility for them.

In our opinion, professional self-organization is an integrative and dynamic education, a set of motivational, cognitive, activity and personal components, and is characterized by the individual's ability to implement consciously and purposefully professional self-development for the professional and personal significant problems. The first diagnostic stage was aimed at the definition of incentive criteria of professional self-organization of

future teachers of physical education, which was considered in the following indicators: a positive attitude towards teaching profession of physical education, motivation for success in future educational activities, the desire for professional self-development.

The second diagnostic stage was aimed at identifying the substantial and procedural criteria of the studied construct, the indicators which were identified: knowledge of the theory of self-educational-cognitive activity, psychological and pedagogical and special knowledge; skills of goal setting and planning, analysis and evaluation of results of professional self-organization; the skills of self-control and self-correction.

The third diagnostic stage was aimed at the definition of personal criteria of professional self-organization indicators: discipline, autonomy, and commitment. Developed criteria and indicators of professional self-organization of future teachers of physical education were used to provide characteristics of the levels of formation: high, sufficient, middle and low. Practical value of the obtained research results is the development of diagnostics methods of professional self-organization of future physical education teachers. Prospects for further research we see in the development of experimental models of professional self-organization of future physical education teachers.

Key words: *criteria, indicators, diagnostic methods, levels of formation of professional self-organization, future teachers of physical education.*

УДК 371.134:53

О. В. Школа

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ФІЗИКИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті наведено опис організації, методики проведення та аналізу результатів педагогічного експерименту щодо перевірки ефективності розробленої відкритої та гнучкої методичної системи навчання теоретичної фізики майбутніх учителів фізики в умовах сучасного розвитку фізичної освіти. Апробацію моделі методичної системи навчання дисципліни проведено на основі системного аналізу рівня та якості фундаментальної підготовки студентів за розробленими автором критеріями та основними показниками предметної компетентності (ціннісно-мотиваційним, когнітивним, операційно-діяльним, рефлексивним), що слугує підставою для висновку про її ефективність і результативність.

Ключові слова: *теоретична фізика, предметна компетентність, методична система навчання, навчально-методичний комплекс, особистісно зорієнтований підхід, науковий світогляд, педагогічний експеримент.*

Постановка проблеми. Побудова ефективної методичної системи навчання курсу теоретичної фізики передбачає створення оптимальних дидактичних умов, за яких усвідомлення майбутнім учителем фізики фундаментальних наукових знань сприятиме всебічному розвитку особистості, матиме діяльній характер та буде органічно включено в процес формування його предметної компетентності. Необхідність реалізації цього стратегічного завдання дисципліни зумовило розробку, теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку достовірності концептуальних